JMESR

Journal of Management, Economics and Social Research

YOLSUZLUK VE HESAP VERİLEBİLİRLİĞİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: AB ÜLKELERİNDEN AMPİRİK KANITLAR

THE IMPACT OF CORRUPTION AND ACCOUNTABILITY ON ECONOMIC GROWTH: EMPIRICAL EVIDENCE FROM EU COUNTRIES

Tufan Sarıtaş[1]

[1] Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, tufansaritas@kmu.edu.tr, Karaman/Türkiye, ORCID: 0000-0003-1728-2377.

Özet

Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal literatürde görüş birliği sağlanamamış olup, bazı araştırmacılar yolsuzluğun belirli koşullar altında bürokratik engelleri aşarak ekonomik işleyişi kolaylaştırabileceğini savunurken, karşıt görüşü benimseyen çalışmalar yolsuzluğun özellikle yenilikçi girişimleri olumsuz etkilediğini ve kaynakların verimsiz alanlara yönelmesine neden olduğunu ileri sürmektedir. Bu tartışmalardan hareketle çalışma, 2008–2023 döneminde 25 Avrupa Birliği ülkesini kapsayan bir örneklem üzerinden, yolsuzluğun kontrolü ile ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemektedir. AB ülkelerinin ortak ekonomik ve politik şoklara duyarlılığı dikkate alınarak, panel yapısında yatay kesit bağımlılığının varlığı tespit edilmiş; bu doğrultuda heteroskedastisite ve otokorelasyon sorunlarına karşı dirençli standart hatalar üreten Panel Düzeltilmiş Standart Hatalar (PCSE) tahmincisi tercih edilmiştir. Analizde nüfus artış hızı, doğrudan yabancı yatırımlar ve dış ticaret hacmi kontrol değişkenleri olarak modele dâhil edilmiştir. Elde edilen bulgular hem yolsuzluğun kontrolünün hem de ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirliğin ekonomik büyümeyi pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilediğini göstermektedir. Özellikle ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik göstergesinin yolsuzluğun kontrolüne kıyasla daha yüksek bir açıklayıcı güce sahip olduğu tespit edilmiş olup, bu sonuç politika yapıcıların yolsuzlukla mücadele stratejilerini güçlendirirken demokratik hesap verebilirlik mekanizmalarını da önceliklendirmeleri gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Hesap Verilebilirlik, Ekonomik Büyüme, Yönetişim Kalitesi, Avrupa Birliği, Panel Veri Analizi.

Abstract

The theoretical literature on the impact of corruption on economic growth has not reached a consensus. While some scholars argue that corruption may, under certain conditions, facilitate economic functioning by enabling economic agents to bypass bureaucratic obstacles, opposing views emphasize that corruption adversely affects innovative entrepreneurship and leads to the misallocation of resources toward unproductive activities. Building on this debate, the present study examines the effects of control of corruption and voice and accountability on economic growth across a sample of 25 European Union countries over the period 2008–2023. Given the susceptibility of EU countries to common economic and political shocks, the presence of cross-sectional dependence in the panel structure is taken into account; accordingly, the Panel Corrected Standard Errors (PCSE) estimator, which provides standard errors robust to heteroskedasticity and autocorrelation, is employed. Population growth, foreign direct investment, and trade openness are included as control variables in the model. The empirical findings indicate that both control of corruption and voice and accountability exert statistically significant and positive effects on economic growth. Notably, voice and accountability exhibits greater explanatory power than control of corruption, suggesting that policymakers should prioritize strengthening democratic accountability mechanisms alongside anti-corruption strategies.

Keywords: Corruption, Accountability, Economic Growth, Governance Quality, European Union, Panel Data Analysis.

Atıf için (to cite): Sarıtaş, T. (2026). Yolsuzluk ve Hesap Verilebilirliğin Ekonomik Büyümeye Etkisi: AB Ülkelerinden Ampirik Kanıtlar. *Journal of Management, Economics and Social Research*, 1(1), 26–38.

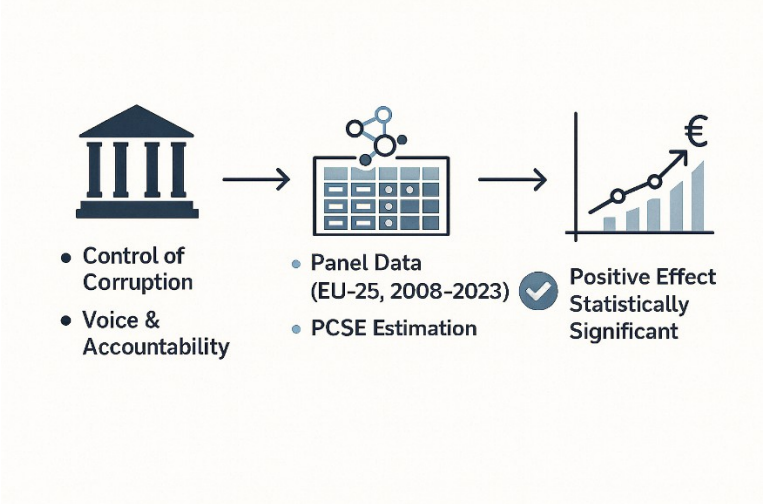

Graphical Abstract

1. GİRİŞ

Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal literatürde görüş birliği sağlanamamıştır. Bazı araştırmacılar, yolsuzluğun belirli koşullar altında ekonomik işleyişe katkıda bulunabileceğini öne sürmektedir (Leff, 1964; Huntington, 1968; Acemoglu ve Verdier, 1998). Bu perspektife göre rüşvet ödemeleri, kamu görevlilerinin performansını teşvik eden bir mekanizma işlevi görebilmekte ve ekonomik aktörlerin hantallık yaratan bürokratik engelleri aşmalarına olanak tanımaktadır. Söz konusu yaklaşım, yolsuzluğu ekonomik mekanizmanın işleyişini kolaylaştıran bir unsur olarak değerlendirmektedir.

Öte yandan karşıt görüşü savunan araştırmacılar, yolsuzluğun özellikle yenilikçi girişimleri olumsuz etkilediğini ileri sürmektedir. Yenilikçi firmalar, lisans, izin ve kota gibi kamusal kaynaklara, yerleşik işletmelere kıyasla daha fazla bağımlılık göstermektedir. Bu kaynakların talebi, yüksek ve esnek olmadığından, yolsuzluğa en açık alanları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, yenilikçi girişimcilerin mevcut çıkar şebekeleriyle bağlantılarının zayıf olması, onları rüşvet baskısına ve keyfi uygulamalara karşı daha savunmasız kılmaktadır. Murphy vd. (1993) tarafından vurguladığı üzere, yenilikçi firmalar çoğunlukla finansal kısıtlarla karşı karşıya olduklarından, rüşvet taleplerini karşılayacak mali esneklikten yoksundur. Bu durum özel yatırımları caydırmakta, nitelikli insan kaynağının ve girişimcilik çabasının üretken faaliyetlerden, rant arayışına yönelmesine yol açmaktadır. Ayrıca yolsuzluk, belirli toplumsal kesimleri kayırarak fırsat eşitsizliği yaratmakta; bu durum ise toplumsal hoşnutsuzluğu ve siyasi istikrarsızlığı beslemektedir.

Ampirik bulgular, yolsuzluğun mevcut düzeylerinin ekonomik kalkınma açısından elverişsiz sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır (Gould ve Amaro-Reyes, 1983; Birleşmiş Milletler, 1990; Mauro, 1995). Bununla birlikte, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi hangi kanallar aracılığıyla ve ne ölçüde etkilediği ancak ampirik araştırmalarla belirlenebilecek bir sorun olarak güncelliğini korumaktadır.

Hesap verilebilirlik, kamu otoritelerinin aldıkları kararlar ve yürüttükleri faaliyetler konusunda topluma ve bağımsız denetim mekanizmalarına karşı açıklama yapma yükümlülüğünü ifade etmektedir. Bu mekanizmanın güçlü olduğu ülkelerde kamu kaynaklarının daha etkin ve rasyonel biçimde kullanıldığı, savurganlık ve usulsüzlüklerin daha kolay tespit edilerek sınırlandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetişim yapısı, ekonomik aktörler açısından öngörülebilirliği artırmakta, belirsizlik algısını azaltarak yatırım kararlarını olumlu yönde etkilemektedir. Hesap verebilir kurumların varlığı, bireylerin mülkiyet haklarının korunacağına ve ticari sözleşmelerin güvenilir biçimde uygulanacağına dair inançlarını güçlendirmekte; bu durum piyasa mekanizmasının sağlıklı işlemesi için gerekli olan kurumsal güven ortamını desteklemektedir (Knack & Keefer, 1995). Dolayısıyla hesap verilebilirlik yalnızca siyasal alanda değil, ekonomik yaşamın işleyişinde de belirleyici bir role sahiptir. Vatandaşların görüşlerini özgürce ifade edebildikleri ve yönetime katılım kanallarının açık olduğu toplumlarda, yönetişim kalitesinin yükseldiği, kaynakların daha etkin dağıtıldığı ve bunun bir sonucu olarak ekonomik performansın ve

büyümenin daha sağlam temeller üzerinde gerçekleştiği ampirik çalışmalarla da ortaya konulmaktadır (Kaufmann & Kraay, 2008).

Bu çalışma, 2008-2023 döneminde 25 Avrupa Birliği ülkesini kapsayan panel veri analizi aracılığıyla yolsuzluğun kontrolü ve hesap verilebilirliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemektedir. Yatay kesit bağımlılığının varlığı tespit edildiğinden, heteroskedastisite ve otokorelasyona karşı dirençli standart hatalar üreten PCSE tahmincisi tercih edilmiştir. Bulgular her iki yönetişim göstergesinin de ekonomik büyümeyi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bulgular ayrıca ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik göstergesinin yolsuzluğun kontrolüne kıyasla daha yüksek açıklayıcı güce sahip olduğuna işaret etmekte; bu durum demokratik katılım mekanizmalarının ve şeffaflık ilkelerinin AB ekonomileri için taşıdığı kritik önemi gözler önüne sermektedir. Kontrol değişkenleri arasında nüfus artış hızının en yüksek marjinal etkiye sahip değişken olarak öne çıkması ise demografik dinamiklerin bölge ekonomileri açısından stratejik önemini teyit etmektedir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Yönetişim kalitesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, iktisat yazınında uzun süredir tartışılan temel konulardan birini oluşturmaktadır. Kurumsal yapıların ekonomik performans üzerindeki belirleyici rolü, farklı ülke grupları ve dönemler için çeşitli metodolojik yaklaşımlarla sınanmış; ancak elde edilen bulgular önemli ölçüde farklılıklar göstermiştir.

Geniş örneklemli karşılaştırmalı çalışmalar, yönetişim göstergeleri ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif ilişkiye dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Bu bağlamda Bhagat (2020), 134 ülkeyi kapsayan geniş örnekleminde hukukun üstünlüğü ile kişi başına düşen GSYİH arasında zamanla güçlenen pozitif bir ilişki tespit etmiş; düşük yolsuzluk düzeylerinin daha yüksek gelir seviyeleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Zhuo vd. (2020), 31 gelişmiş ülkeyi kapsayan analizlerinde hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü ve hesap verilebilirliğin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve anlamlı pozitif etkiler yarattığını belirlemiştir. Samarasinghe (2018) de 145 ülkelik örnekleminde yolsuzluğun kontrolünün ekonomik büyüme için kritik bir unsur olduğunu, bu göstergedeki bir birimlik artışın reel kişi başına GSYİH'yı ortalama yüzde 6,9 oranında yükselttiğini raporlamıştır.

Statik analizlerin ötesine geçen panel veri yöntemleri, yönetişim-büyüme ilişkisinin dinamik boyutlarını ve nedensellik mekanizmalarını aydınlatmaya çalışmıştır. Castiglione vd. (2015), Panel-VAR yaklaşımını kullanarak 33 yüksek gelirli ülkede hukukun üstünlüğü ile gelir arasında pozitif ve çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğunu ortaya koymuş; güçlü kurumsal yapıların sürdürülebilir kalkınma için "kazan-kazan" durumu yarattığını vurgulamıştır. Emara ve Jhonsa (2014) da 197 ülkeyi kapsayan çalışmalarında yönetişim kalitesi ile kişi başına gelir arasında güçlü bir nedensellik bulunduğunu tespit ederek bu karşılıklı etkileşimi "erdemli döngü" olarak nitelendirmiştir. Bu bulgular, kurumsal iyileşmelerin ekonomik büyümeyi desteklediği, ekonomik kalkınmanın da kurumları güçlendirdiği yönündeki teorik argümanlarla örtüşmektedir.

Yönetişimin alt bileşenleri arasında hükümet etkinliğinin ekonomik büyüme üzerindeki rolü de ayrıca incelenmiştir. Alam vd. (2017), 81 ülkede hükümet etkinliğindeki bir birimlik artışın büyüme oranını 0,68 puan yükselttiğini; bu etkinin yüksek ve düşük gelirli ülkelerde daha belirgin olduğunu belirlemiştir. Şaşmaz ve Sağdıç (2020) ise, 11 AB geçiş ekonomisini inceledikleri çalışmalarında hükümet etkinliğinin, ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu; ancak hukukun üstünlüğü değişkeninin kısa dönemde belirgin bir rol oynamadığını raporlamıştır. Azam (2022), 14 Latin Amerika ve Karayip ülkesinde yolsuzluğun, büyümeyi engellediğini, buna karşın siyasi istikrar ve hükümet etkinliğinin, büyümeyi desteklediğini ortaya koymuştur.

Bununla birlikte, yönetişim-büyüme ilişkisinin evrenselliğini sorgulayan ve koşullu etkiler tespit eden çalışmalar da akademik yazında önemli bir yer tutmaktadır. Ozpolat vd. (2016), gerçekleştirdikleri analizde hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü ve hesap verilebilirliğin yalnızca yüksek gelirli ülkelerde ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini; orta ve düşük gelirli ülkelerde ise anlamlı sonuçlar elde edilemediğini göstermiştir. Bu bulgu, kurumsal verimliliğin gelişmekte olan ülkelerde büyümenin nedeni değil, sonucu olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir. Hadj Fraj vd. (2018) de yönetişimin tek başına ekonomik büyümeyi açıklamada güçlü bir değişken olmadığını, ancak etkisinin

döviz kuru rejiminin esnekliğine bağlı olarak değiştiğini belirlemiştir. Mira ve Hammadache (2017), 45 gelişmekte olan ülkeyi kapsayan çalışmalarında "iyi yönetişim" göstergeleri ile ekonomik büyüme arasında evrensel ve tutarlı bir ilişki bulunmadığını, bu ilişkinin bölgesel farklılıklar sergilediğini ortaya koymuştur.

Koşullu etkilerin yanı sıra, nedensellik yönünü sorgulayan çalışmalar da metodolojik açıdan önemli katkılar sunmaktadır. Kurtz ve Schrank (2007), 164 ülkeyi kapsayan analizlerinde ekonomik büyümenin hükümet etkinliği üzerinde olumlu bir etkisinin bulunduğunu; ancak hükümet etkinliğinin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit ederek geleneksel varsayımları sorgulamıştır. Huang ve Ho (2017) ise, 12 Asya ülkesinde yönetişimden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin, ülkelerin özgürlük düzeyine göre farklılaştığını göstermiştir.

Nedensellik tartışmalarının ötesinde, yönetişimin büyüme üzerindeki etkisinin doğrusal olmadığını ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Kim vd. (2018), yaptıkları analizde 47 ülkede yönetişimin ancak belirli bir eşiğin üzerinde büyümeyi destekleyici hale geldiğini tespit etmiştir. Kwilinski vd. (2023), 26 AB ülkesini kapsayan çalışmalarında kurumsal kalitenin ekonomik büyümeyi pozitif ancak pasif biçimde etkilediğini belirlemiştir. Islam ve McGillivray (2020) ise servet eşitsizliğinin büyüme üzerindeki olumsuz etkisinin yolsuzluğun kontrolü, hukukun üstünlüğü ve hükümet etkinliği alanlarında güçlü yönetişime sahip ülkelerde azaldığını ortaya koyarak yönetişimin düzenleyici rolüne dikkat çekmiştir.

Avrupa bağlamında gerçekleştirilen çalışmalar ise bölgesel dinamiklerin ve kurumsal heterojenliğin önemini vurgulamaktadır. Zarić ve Babić (2021), 8 Avrupa ülkesinde insan sermayesi, hukukun üstünlüğü ve mülkiyet haklarının GSYİH ile güçlü pozitif korelasyonlar sergilediğini; kurumsal faktörlerin uzun dönemli büyüme açısından merkezi bir rol oynadığını belirlemiştir. Udovičić ve Marošević (2024), Hırvatistan özelinde hukukun üstünlüğü endeksinin 2016-2023 döneminde anlamlı bir ilerleme kaydedemediğini ve yolsuzluğun en zayıf göstergeler arasında yer aldığını raporlamıştır. Mahran (2023) ise, yönetişimdeki yüzde 1'lik artışın ekonomik büyümeyi ortalama yüzde 1 oranında artırdığını ve yüksek büyümeye sahip 13 Avrupa ülkesinin ayrı bir mekansal küme oluşturduğunu göstermiştir.

Son olarak, yönetişim kavramının çok boyutlu yapısına ve demokratik kurumların rolüne ilişkin teorik çerçeveler de literatüre önemli katkılar sağlamıştır. Haggard ve Tiede (2011), hukukun üstünlüğü kavramının yalnızca mülkiyet haklarının korunmasıyla sınırlı olmadığını; kişisel güvenlik, hükümetin denetlenmesi ve yolsuzluğun kontrolü gibi bileşenlerden oluşan karmaşık bir yapıya sahip olduğunu vurgulayarak kavramsal bir çerçeve sunmuştur. Butkiewicz ve Yanikkaya (2006) ise hem hukukun üstünlüğü hem de demokratik kurumların ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini; demokratik kurumların etkisinin gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin olduğunu ortaya koymuştur.

Bu çalışma, 2008-2023 döneminde 25 AB ülkesinde yolsuzluğun kontrolü ve hesap verilebilirliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ele almakta ve mevcut yazına çeşitli açılardan katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Birincisi, çalışma küresel finansal kriz sonrası dönemi kapsayan güncel bir zaman dilimini analiz ederek literatürdeki ampirik kanıtları güncelleme işlevi görmektedir. İkincisi, AB ülkelerinin ortak şoklara duyarlılığından kaynaklanan yatay kesit bağımlılığının varlığı dikkate alınarak; heteroskedastisite ve otokorelasyon sorunlarına karşı dirençli standart hatalar üreten Panel Düzeltilmiş Standart Hatalar (PCSE) tahmincisinin kullanılması, metodolojik açıdan daha güvenilir sonuçlar elde edilmesine olanak tanımaktadır. Üçüncüsü, yolsuzluğun kontrolü ve hesap verilebilirlik göstergelerinin aynı model çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmesi, bu iki yönetişim boyutunun göreli etkilerinin değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Son olarak çalışma, ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirliğin yolsuzluğun kontrolüne kıyasla daha yüksek açıklayıcı güce sahip olduğunu ortaya koyarak, demokratik mekanizmaların ekonomik performans üzerindeki kritik rolüne ilişkin politika odaklı çıkarımlar sunmaktadır.

3. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada, 2008–2023 döneminde 25 Avrupa Birliği ülkesinde, yolsuzluk ve hesap verilebilirliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analize dahil edilen ülkeler alfabetik sırayla Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Letonya, Litvanya,

Lüksemburg, Macaristan, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'dan oluşmaktadır. Çalışmanın örneklemi, ilgili dönem için verisi eksiksiz olarak temin edilebilen ülkeler esas alınarak oluşturulmuştur.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Bilgiler

Değişkenler	Değişkenin Açılımı	Kaynak
GDP	GSYİH (2015 yılı sabit ABD doları cinsinden)	Dünya Bankası
COR	Yolsuzluğun Kontrolü Endeksi (%)	Dünya Bankası
VOI	İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik Endeksi (%)	Dünya Bankası
POP	Nüfus Artış Hızı (%)	Dünya Bankası
ENGI	Net Enerji İthalatı (enerji kullanımının %'si olarak)	Dünya Bankası
GCONS	Devlet Nihai Tüketim Harcamaları (GSYİH'nin %'si olarak)	Dünya Bankası

Tablo 1'de yer alan değişkenler Dünya Bankası veri tabanından temin edilmiştir. Analizde yalnızca ekonomik büyümeyi temsilen kullanılan GDP değişkeninin doğal logaritması alınmıştır. Diğer tüm değişkenler, yüzdelik (oran) değerler şeklinde modele dâhil edilmiştir.

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

	GDP	COR	VOI	POP	ENGI	GCONS
Ortalama	10.145	77.664	82.916	0.148	57.363	20.215
Medyan	10.025	78.436	82.629	0.188	55.832	19.720
Maks.	11.616	100	100	2.430	110.298	27.815
Min.	8.746	43.809	56.038	-2.258	-23.265	11.060
Std. Sap.	0.661	16.391	12.393	0.802	25.294	3.145
Gözlem	400	400	400	400	400	400

Tablo 2'de yer alan tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde, GSYİH'nin logaritmik ortalamasının 10,145 düzeyinde gerçekleştiği ve nispeten düşük bir standart sapma (0,661) ile örneklem genelinde tutarlı bir ekonomik yapıya işaret ettiği görülmektedir. Yolsuzluğun kontrolü ve hesap verebilirlik endeksleri sırasıyla ortalama 77,664 ve 82,916 değerleriyle AB ülkelerinin güçlü kurumsal yapılara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Nüfus artış hızı, -2,258 ile 2,430 arasında geniş bir aralıkta dalgalanma göstermekte olup bu durum ülkeler arasındaki demografik farklılıkları yansıtmaktadır. Net enerji ithalatı değişkeninin yüksek standart sapması (25,294), örneklemdeki ülkelerin enerji bağımlılık düzeylerinin önemli ölçüde farklılaştığına işaret etmektedir; hatta negatif minimum değer (-23,265) bazı ülkelerin net enerji ihracatçısı konumunda olduğunu göstermektedir. Devlet nihai tüketim harcamaları ise GSYİH'nin ortalama %20,215'i düzeyinde olup görece dar bir aralıkta (11,060-27,815) seyretmektedir. Toplam 400 gözlem, panel veri analizinin güvenilir sonuçlar üretmesi için yeterli bir örneklem büyüklüğü sunmaktadır.

Tablo 3. Korelasyon Matrisi

	GDP	COR	VOI	POP	ENGI	GCONS
GDP	**1**					
COR	0.84	**1**				
VOI	0.87	0.94	**1**			
POP	0.77	0.66	0.69	**1**		
ENGI	0.35	0.07	0.16	0.26	**1**	
GCONS	0.29	0.42	0.38	0.09	-0.23	**1**

Tablo 3'te sunulan korelasyon matrisi incelendiğinde, GSYİH ile yolsuzluğun kontrolü (0,84) ve hesap verilebilirlik (0,87) endeksleri arasında güçlü pozitif ilişkilerin varlığı dikkat çekmektedir; bu bulgular ekonomik kalkınma ile kurumsal kalite arasındaki yakın bağı teyit etmektedir. Öte yandan yolsuzluğun kontrolü ile hesap verilebilirlik arasındaki 0,94 düzeyindeki korelasyon, bu iki yönetişim göstergesinin birbirini tamamlayan yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Yüksek korelasyon düzeyine rağmen her iki değişkenin birlikte modele dâhil edilmesi, yolsuzlukla mücadele ile demokratik hesap verebilirliğin ekonomik büyüme üzerindeki göreli etkilerini karşılaştırmalı olarak değerlendirebilmek amacıyla bilinçli bir tercih olarak yapılmıştır. Bu kapsamda, heteroskedastisite ve otokorelasyona karşı dirençli standart hatalar üreten PCSE tahmincisinden elde edilen katsayıların istatistiksel anlamlılığının, değişkenler arasındaki yüksek korelasyon yapısından kaynaklanan olası sapmalardan etkilenmediği görülmektedir. Nüfus artış hızı, GSYİH (0,77) ve kurumsal kalite göstergeleri ile orta-güçlü düzeyde pozitif ilişki sergilemektedir. Net enerji ithalatının diğer değişkenlerle görece zayıf korelasyonlar göstermesi, enerji bağımlılığının farklı dinamiklerden etkilendiğine işaret etmektedir. Devlet nihai tüketim harcamaları ile net enerji ithalatı arasındaki negatif korelasyon (-0,23) ise daha yüksek kamu harcaması yapan ülkelerin görece daha düşük enerji ithalat bağımlılığına sahip olabileceğini düşündürmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorununa yol açabilecek düzeyde aşırı yüksek korelasyonların bulunmaması, ekonometrik analizin sağlıklı bir şekilde yürütülebileceğini göstermektedir.

$$GDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 COR_{it} + \beta_2 VOI_{it} + \beta_3 POP_{it} + \beta_4 ENGI_{it} + \beta_5 GCONS_{it} + e_{it} \quad \#(1)$$

Denklem (1)'de i ve t sırasıyla ülke ve zaman boyutunu göstermektedir. Modelde bağımlı değişken GDP_{it}, ülke i'nin t dönemindeki ekonomik büyüklüğünü ifade etmektedir. Açıklayıcı değişkenler arasında COR_{it} yolsuzluğun kontrolü düzeyini, VOI_{it} ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik göstergesini, POP_{it} nüfus artış hızını, $ENGI_{it}$ net enerji ithalatını ve $GCONS_{it}$devletin nihai tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payını temsil etmektedir. β_0 sabit terimi, β_1–β_5 katsayıları ise ilgili bağımsız değişkenlerin ekonomik büyüklük üzerindeki marjinal etkilerini göstermektedir. e_{it} hata terimi, modelde açıkça yer almayan ülkeye ve zamana özgü şokları ve rastlantısal etkileri içermektedir.

Panel veri analizi, yatay kesit ve zaman serisi verilerini eşzamanlı olarak ele alması nedeniyle ülkelerarası yapısal farklılıkların ve zamanla ortaya çıkan değişimlerin bütüncül bir perspektiften incelenmesine olanak tanımaktadır. Bu metodolojik avantaj sayesinde ekonomik büyüme gibi karmaşık ve çok katmanlı olgular, statik analizlerin ötesine geçilerek dinamik bir çerçevede değerlendirilebilmektedir (Baltagi, 2021; Wooldridge, 2016). Araştırmanın ilk aşamasında, modele dahil edilen değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının mevcut olup olmadığını tespit etmek üzere Breusch-Pagan LM, Pesaran Scaled LM ve Pesaran CD testleri gerçekleştirilmiştir (Breusch & Pagan, 1980; Pesaran, 2004). Söz konusu testler, panel yapısındaki ülkelerin ortak dışsal şoklardan ne ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Bununla birlikte, en uygun model spesifikasyonunun belirlenmesi sürecinde sabit ve rassal etkiler arasındaki tercihi netleştirmek amacıyla F testi, LM testi, Honda testi ve Hausman testi uygulanmıştır (Honda, 1985; Hausman, 1978). Uygulanan tanımlama testlerinin bulguları, sabit etkiler modelinin bu çalışma için istatistiksel açıdan daha tutarlı bir tercih olduğuna işaret etmiştir.

Sabit etkiler modelinin benimsenmesinin akabinde, tahmin edilen modelin temel ekonometrik varsayımları karşılayıp karşılamadığını sınamak amacıyla değişen varyans ve otokorelasyon testleri uygulanmıştır. Bu sınamalar, hata terimlerinin homojen bir varyans yapısına sahip olup olmadığını ve ardışık dönemler arasında sistematik bir bağımlılık içerip içermediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Her iki varsayımdan sapmaların istatistiksel olarak anlamlı bulunması, geleneksel en küçük kareler tahmincilerinin (OLS) etkinliğini ve güvenilirliğini sorgulanır hale getirmiştir. Bu metodolojik engeli aşmak için hem otokorelasyon hem de heteroskedastisite problemlerini eş anlı olarak düzelten Panel Düzeltilmiş Standart Hatalar (PCSE) yaklaşımı benimsenmiştir (Beck & Katz, 1995). PCSE tahmincisi, panel veri setlerinde dirençli standart hatalar üreterek parametre tahminlerinin tutarlılığını ve etkinliğini güvence altına almaktadır. Benzer nitelikteki araştırmalarda, uzamsal bağımlılık örüntülerini de hesaba katan Driscoll-Kraay dirençli standart hata yaklaşımının da yaygın biçimde tercih edildiği görülmektedir (Driscoll & Kraay, 1998). Bu metodolojik tercihler

doğrultusunda, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlere ilişkin elde edilen bulgular hem ülke hem de dönem boyutunda güvenilir yorumlamalara zemin hazırlamaktadır.

4. ANALİZ SONUÇLARI

Bu bölümde, Avrupa Birliği ülkelerinde yolsuzluğun kontrolü ve hesap verilebilirliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin ekonometrik analiz bulguları sunulmaktadır. İlk olarak yatay kesit bağımlılığı testleri aracılığıyla panel yapısının özellikleri ortaya konulmuş, ardından model seçimine yönelik tanısal testler gerçekleştirilmiştir. Son aşamada ise heteroskedastisite ve otokorelasyon sorunlarını dikkate alan PCSE tahmincisi ile elde edilen nihai sonuçlar değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Model ve Değişkenlere İlişkin Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

	Breusch-Pagan LM	Pesaran Scaled LM	Pesaran CD
GDP	3007.909***	110.549***	50.541***
COR	913.687***	25.053***	0.558
VOI	936.205***	25.972***	-0.165
POP	816.894***	21.102***	6.337***
ENGI	1223.990***	37.721***	9.579***
GCONS	1198.866***	36.696***	23.440***
Model	1126.187***	33.728***	13.287***

Not: *** %1, **%5 ve *%10 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 4'te sunulan yatay kesit bağımlılığı test sonuçları değerlendirildiğinde, Breusch-Pagan LM ve Pesaran Scaled LM testlerinin tüm değişkenler ile model genelinde %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar verdiği görülmektedir. Bu bulgular, panel veri setinde yer alan Avrupa Birliği ülkelerinin ortak şoklardan etkilendiğini ve birimler arasında sistematik bir etkileşimin mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Pesaran CD testi sonuçları incelendiğinde ise GSYİH, nüfus artış hızı, net enerji ithalatı, devlet nihai tüketim harcamaları ve modelin bütünü için yatay kesit bağımlılığının varlığı teyit edilmektedir. Öte yandan yolsuzluğun kontrolü ve ifade özgürlüğü ile hesap verebilirlik değişkenlerinde Pesaran CD test istatistiklerinin anlamlı çıkmaması, bu yönetişim göstergelerinin ülkeler arasında görece bağımsız bir seyir izlediğine işaret etmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, hem değişken bazında hem de model düzeyinde yatay kesit bağımlılığının büyük ölçüde doğrulanması, analiz sürecinde bu durumu dikkate alan ekonometrik yöntemlerin tercih edilmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim bu bulgu, ilerleyen aşamalarda standart hataların yatay kesit bağımlılığına karşı dirençli yöntemlerle düzeltilmesi gerekliliğini desteklemektedir.

Tablo 5. Tanısal Testlerin Sonuçları

Test	İstatistik Değeri ve Anlamlılık
F-group_fixed	173.428***
F-time_fixed	32.985***
F-twoway_fixed	119.870***
LM-group_random	854.515***
LM-time_random	19.361***
LM-twoway_random	873.877***
Honda-group_random	29.232***
Honda-time_random	4.400***
Honda-twoway_random	23.781***

Hausman	158.068***

Heteroskedastisite Testleri

Test	İstatistik Değeri ve Anlamlılık
LMh_random	136.913***
LMh_fixed	201.695***

Otokorelasyon Testleri (Sabit Etkiler Modeli)

Test	İstatistik Değeri ve Anlamlılık
LM-stat	263.175***
Durbin-Watson	0.248

Otokorelasyon Testleri (Rassal Etkiler Modeli)

Test	İstatistik Değeri ve Anlamlılık
LM-murho	894.131***
LM-mu|rho	630.955***
LM-rho|mu	39.615***

Not: *** %1, **%5 ve *%10 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 5'te yer alan tanısal test sonuçları incelendiğinde, sabit ve rassal etkiler modelleri arasındaki tercihi belirlemeye yönelik uygulanan testlerin tamamının %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. F testleri, hem birim hem zaman hem de iki yönlü sabit etkilerin varlığını güçlü biçimde desteklerken, LM ve Honda testleri de rassal etkilerin anlamlılığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Hausman test istatistiğinin 158,068 değeriyle %1 düzeyinde anlamlı çıkması, sabit etkiler modelinin rassal etkiler modeline kıyasla daha tutarlı ve etkin tahminler ürettiğine işaret etmekte olup bu doğrultuda sabit etkiler modeli tercih edilmiştir. Heteroskedastisite testleri değerlendirildiğinde, hem rassal hem de sabit etkiler modelleri için LMh test istatistiklerinin anlamlı bulunması, hata terimlerinin varyansının birimler arasında farklılaştığını ve değişen varyans sorununun mevcut olduğunu göstermektedir. Otokorelasyon testleri açısından ise sabit etkiler modelinde LM istatistiğinin yüksek değeri ve Durbin-Watson istatistiğinin 0,248 gibi kritik değerlerin oldukça altında kalması, ardışık hata terimleri arasında güçlü bir pozitif otokorelasyonun varlığına işaret etmektedir. Benzer şekilde rassal etkiler modelinde de LM test istatistiklerinin tamamı otokorelasyon sorununu teyit etmektedir. Bu bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, hem heteroskedastisite hem de otokorelasyon problemlerinin varlığı, klasik standart hataların güvenilirliğini zayıflatmakta ve bu sorunları eş anlı olarak dikkate alan PCSE tahmincisinin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.

Tablo 6. Panel Veri Tahmin Sonuçları (Bağımlı Değişken: GDP)

Bağımsız Değişkenler	OLS	FE	RE	PCSE
COR	0.012***	0.011***	0.012***	0.011***
VOI	0.018***	0.019***	0.019***	0.019***
POP	0.231***	0.236***	0.234***	0.236***
ENGI	0.006***	0.005***	0.005***	0.006***
GCONS	0.014***	0.016***	0.015***	0.016***
C	7.068***	7.023***	7.042***	7.023***
R^2	0.87	0.88	0.87	0.88
F Testi İst.	518.543***	141.004***	548.208***	141.004***

Not: *** %1, **%5 ve *%10 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir. Anlamlılığın yanındaki değerler, katsayılardır.

Tablo 6'da sunulan panel veri tahmin sonuçları incelendiğinde, tüm bağımsız değişkenlerin ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkilere sahip olduğu görülmektedir. Heteroskedastisite ve otokorelasyon sorunlarını dikkate alan PCSE tahmincisi sonuçlarına göre, yolsuzluğun kontrolü endeksindeki bir birimlik artış GSYİH'yi yaklaşık olarak %1,1 oranında yükseltmektedir. Benzer şekilde ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik endeksindeki bir birimlik iyileşme ekonomik büyümeyi %1,9 düzeyinde artırmakta olup bu bulgu, demokratik yönetişim mekanizmalarının ekonomik performans üzerindeki görece daha güçlü etkisine işaret etmektedir. Nüfus artış hızı değişkeni, 0,236 katsayı değeriyle modeldeki en yüksek marjinal etkiye sahip değişken olarak öne çıkmakta ve demografik dinamiklerin ekonomik büyüme sürecindeki kritik rolünü ortaya koymaktadır. Net enerji ithalatı ve devlet nihai tüketim harcamaları değişkenleri de sırasıyla %0,6 ve %1,6 düzeyinde pozitif katkılar sağlamaktadır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değerinin 0,88 olarak gerçekleşmesi, bağımsız değişkenlerin ekonomik büyümedeki değişimin yaklaşık %88'ini açıklayabildiğini göstermektedir. F testi istatistiğinin %1 düzeyinde anlamlı olması ise modelin bir bütün olarak geçerliliğini teyit etmektedir. Dört farklı tahminci arasında katsayı değerlerinin tutarlı bir örüntü sergilemesi, elde edilen bulguların sağlamlığını ve güvenilirliğini desteklemektedir.

5. SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Bu çalışmada, 2008-2023 döneminde 25 Avrupa Birliği ülkesinde yolsuzluğun kontrolü ve hesap verilebilirliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Yatay kesit bağımlılığının varlığı dikkate alınarak, heteroskedastisite ve otokorelasyon sorunlarına karşı dirençli standart hatalar üreten PCSE tahmincisinden elde edilen bulgular, hem yolsuzluğun kontrolünün hem de ifade özgürlüğü ile hesap verilebilirliğin ekonomik büyümeyi pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçları, kurumsal kalitenin ekonomik performans üzerindeki belirleyici rolünü teyit etmektedir. Özellikle ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik göstergesinin yolsuzluğun kontrolüne kıyasla daha yüksek bir katsayı değerine sahip olması, demokratik yönetişim mekanizmalarının ve şeffaflık ilkelerinin ekonomik kalkınma sürecindeki kritik önemini vurgulamaktadır. Bu bulgu, hesap verebilir kurumların yatırımcı güvenini artırarak, kaynak dağılımını etkinleştirerek ve ekonomik belirsizlikleri azaltarak büyümeye katkı sağladığı yönündeki teorik argümanlarla örtüşmektedir. Yolsuzluğun kontrolünün de anlamlı bir pozitif etkiye sahip olması, yolsuzlukla mücadelenin yalnızca etik bir gereklilik değil aynı zamanda ekonomik bir zorunluluk olduğunu göstermektedir.

Kontrol değişkenleri açısından değerlendirildiğinde, nüfus artış hızının modeldeki en yüksek marjinal etkiye sahip değişken olarak öne çıkması, demografik dinamiklerin AB ekonomileri için taşıdığı stratejik önemi gözler önüne sermektedir. Bu bulgu, nüfus artışının işgücü arzını genişleterek üretim kapasitesini yükseltmesi, iç talebi canlandırması ve özellikle yaşlanan Avrupa toplumlarında demografik bağımlılık oranlarını dengeleyerek ekonomik canlılığı desteklemesi şeklinde yorumlanabilir. Devlet nihai tüketim harcamalarının pozitif katkısı, kamu harcamalarının toplam talebi destekleyerek ve kamu hizmetleri aracılığıyla beşeri sermaye birikimine katkıda bulunarak ekonomik büyümeyi teşvik ettiğine işaret etmektedir. Net enerji ithalatının da pozitif bir katsayıya sahip olması, enerji talebinin ekonomik aktivite düzeyiyle doğrudan ilişkili olduğunu ve enerji ithalatının üretim kapasitesini desteklediğini düşündürmektedir.

Bu bulgular çerçevesinde çeşitli politika önerileri geliştirilebilir. Öncelikle AB üyesi ülkelerin yolsuzlukla mücadele mekanizmalarını güçlendirmeleri ve bu alanda ortak standartlar geliştirmeleri ekonomik performansın iyileştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Şeffaflık ilkelerinin yaygınlaştırılması, bağımsız denetim kurumlarının etkinliğinin artırılması ve yolsuzluk vakalarına yönelik caydırıcı yaptırımların uygulanması bu kapsamda değerlendirilebilir. İkinci olarak, ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik mekanizmalarının korunması ve geliştirilmesi yalnızca demokratik değerlerin sürdürülmesi açısından değil ekonomik refahın artırılması bakımından da hayati bir öneme sahiptir. Karar alma süreçlerinde katılımcılığın teşvik edilmesi, medya bağımsızlığının güvence altına alınması ve sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin desteklenmesi bu doğrultuda atılabilecek adımlar

arasında yer almaktadır. Üçüncü olarak, demografik değişimlerin ekonomik büyüme üzerindeki güçlü etkisi göz önünde bulundurulduğunda, AB ülkelerinin nüfus politikalarını uzun vadeli ekonomik hedeflerle uyumlu hale getirmeleri gerekmektedir. Son olarak, kamu harcamalarının etkin yönetimi ve enerji politikalarının sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle entegrasyonu da politika yapıcıların gündeminde yer alması gereken konular arasındadır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma bazı sınırlılıklar içermektedir. Araştırma yalnızca AB üyesi ülkeleri kapsamakta olup bulguların diğer bölgelere genellenebilirliği sınırlıdır. Ayrıca çalışmada kullanılan yönetişim göstergeleri algıya dayalı endeksler olup ölçüm hataları içerebilmektedir. Gelecek araştırmalarda farklı ülke gruplarının karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi, kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin dinamik panel yöntemleriyle sınanması ve sektörel düzeyde etkilerin incelenmesi literatüre önemli katkılar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Acemoglu, D., & Verdier, T. (1998). Property rights, corruption and the allocation of talent: a general equilibrium approach. The Economic Journal, 108(450), 1381-1403. https://doi.org/10.1111/1468-0297.00347

Alam, M. R., Kiterage, E., & Bizuayehu, B. (2017). Government effectiveness and economic growth. Economic Annals, 62(215), 121–143. https://doi.org/10.2298/EKA1715121A

Azam, M. (2022). Governance and economic growth: Evidence from 14 Latin America and Caribbean countries. Journal of the Knowledge Economy, 13(3), 1470–1495. https://doi.org/10.1007/s13132-021-00781-2

Baltagi, B. H. (2021). Econometric analysis of panel data (6th ed.). Springer.*

Beck, N., & Katz, J. N. (1995). What to do (and not to do) with time-series cross-section data. American Political Science Review, 89(3), 634–647. https://doi.org/10.2307/2082979

Bhagat, S. (2020). Economic growth, income inequality, and the rule of law. Harvard Business Law Review, November 18, 2020. Retrieved from https://ssrn.com/abstract=3751499

Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. The Review of Economic Studies, 47(1), 239–253. https://doi.org/10.2307/2297111

Butkiewicz, J. L., & Yanikkaya, H. (2006). Institutional quality and economic growth: Maintenance of the rule of law or democratic institutions, or both? Economic Modelling, 23(4), 648–661. https://doi.org/10.1016/j.econmod.2006.03.004

Castiglione, C., Infante, D., & Smirnova, J. (2015). Environment and economic growth: Is the rule of law the go-between? The case of high-income countries. Energy, Sustainability and Society, 5(26), 1–7. https://doi.org/10.1186/s13705-015-0054-8

Driscoll, J. C., & Kraay, A. C. (1998). Consistent covariance matrix estimation with spatially dependent panel data. The Review of Economics and Statistics, 80(4), 549–560. https://doi.org/10.1162/003465398557825

Emara, N., & Jhonsa, E. (2014). Governance and economic growth: The case of Middle Eastern and North African countries (MPRA Paper No. 68683). Munich Personal RePEc Archive. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/68683/

Gould, D. J., & Amaro-Reyes, J. A. (1983). The effects of corruption on administrative performance. World Bank Staff Working Paper, 580(2514).*

Hadj Fraj, S., Hamdaoui, M., & Maktouf, S. (2018). Governance and economic growth: The role of the exchange rate regime. International Economics, 156, 326–364. https://doi.org/10.1016/j.inteco.2018.05.003

Haggard, S., & Tiede, L. (2011). The rule of law and economic growth: Where are we? World Development, 39(5), 673–685. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2010.10.007

Hausman, J. A. (1978). Specification tests in econometrics. Econometrica, 46(6), 1251–1271.*

Honda, Y. (1985). Testing the error components model with non-normal disturbances. The Review of Economic Studies, 52(4), 681–690. https://doi.org/10.2307/2297739

Huang, C.-J., & Ho, Y.-H. (2017). Governance and economic growth in Asia. The North American Journal of Economics and Finance, 39, 260–272. https://doi.org/10.1016/j.najef.2016.10.010

Huntington, S. P. (1968). *Political order in changing societies*. New Haven, CT: Yale University Press.*

Islam, M. R., & McGillivray, M. (2020). Wealth inequality, governance and economic growth. Economic Modelling, 88, 1–13. https://doi.org/10.1016/j.econmod.2019.06.017

Kaufmann, D., & Kraay, A. (2008). Governance indicators Where are we, where should we be going? The World Bank Research Observer, 23(1), 1–30. https://doi.org/10.1093/wbro/lkm012

Kim, D.-H., Ha, Y. J., & Kim, S. (2018). Government size, governance, and economic growth. Economic Modelling, 68, 340–352. https://doi.org/10.1016/j.econmod.2017.07.028

Knack, S., & Keefer, P. (1995). Institutions and economic performance Cross-country tests using alternative institutional measures. Economics & Politics, 7(3), 207–227. https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.1995.tb00111.x

Kurtz, M., & Schrank, A. (2007). Growth and governance: Models, measures and mechanisms. Journal of Politics, 69(2), 538–554. https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2007.00549.x

Kwilinski, A., Lyulyov, O., & Pimonenko, T. (2023). Inclusive economic growth: Relationship between energy and governance efficiency. Energies, 16(6), 2511. https://doi.org/10.3390/en16062511

Leff, N. H. (1964). Economic development through bureaucratic corruption. American behavioral scientist, 8(3), 8-14.*

Mahran, H. A. (2023). The impact of governance on economic growth: Spatial econometric approach. Review of Economics and Political Science, 8(1), 37–53. https://doi.org/10.1108/REPS-06-2021-0058

Mauro, P. (1995). Corruption and growth. The quarterly journal of economics, 110(3), 681-712. https://doi.org/10.2307/2946696

Mira, R., & Hammadache, A. (2017). Good governance and economic growth: A contribution to the institutional debate about state failure in Middle East and North Africa. Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies, 11(3), 107–120. https://doi.org/10.1080/25765949.2017.12023313

Murphy, K. M., Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Why is rent-seeking so costly to growth?. The American Economic Review, 83(2), 409-414.*

Ozpolat, A., Guven, G. G., Ozsoy, F. N., & Bahar, A. (2016). Does rule of law affect economic growth positively? Research in World Economy, 7(1), 107–117. https://doi.org/10.5430/rwe.v7n1p107

Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross-section dependence in panels. IZA Discussion Paper No. 1240 & CESifo Working Paper No. 1229. https://doi.org/10.2139/ssrn.572504

Samarasinghe, T. (2018). Impact of governance on economic growth (MPRA Paper No. 89834). Munich Personal RePEc Archive. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/89834/

Şaşmaz, M. Ü., & Sağdıç, E. N. (2020). The effect of government effectiveness and rule of law on economic growth: The case of European Union transition economies. İşletme Fakültesi Dergisi, 21(1), 203–217. https://doi.org/10.24889/ifede.729490

Udovičić, A., & Marošević, K. (2024). Rule of law and its effects on economic growth. Interdisciplinary Description of Complex Systems, 22(5), 510–525. https://doi.org/10.7906/indecs.22.5.1

United Nations. (1990). Corruption in government. New York, NY: United Nations.*

Wooldridge, J. M. (2016). Introductory econometrics: A modern approach (6th ed.). Cengage Learning.*

Zarić, S., & Babić, V. (2021). Is the rule of law essential for economic growth? Evidence from European countries. Journal of Transnational Social Review, 28(2), 3–18. https://doi.org/10.14665/1614-4007-28-2-001

Zhuo, Z., Musaad, A. S. O., Muhammad, B., & Khan, S. (2020). Underlying the relationship between governance and economic growth in developed countries. Journal of the Knowledge Economy, 12(4), 1314–1330. https://doi.org/10.1007/s13132-020-00658-w

* Doi no bulunmamaktadır.